

125 JAAR
OUDEREN-
BELANGEN-
BEHARTIGING

Een blik op verleden, heden & toekomst

Een betere toekomst voor iedereen. Te realiseren met de kracht van een groot ledennetwerk, kennis, communicatie, verbinding en inspraak – een combinatie die de ouderenbeweging al 125 jaar kenmerkt. Het is een sociale geschiedenis om trots op te zijn, vol verrassende historische wendingen en concrete acties.

Het ontstaan van de ouderenbeweging

Eerste stappen naar een pensioen voor iedereen

Het begon allemaal met het idee van een pensioen voor iedereen. Dát is anno 1900 de kerndoelstelling van de Bond voor Staatspensionering, de voorloper van ANBO-PCOB. Het is een bijzondere doelstelling: het 'iedereen' en het 'staatslement' maken dit pensioen inclusief, want het sluit niemand uit. Dit 'we zijn er voor iedereen' is misschien wel het meest kenmerkende voor de 125-jarige geschiedenis van de ouderenbeweging en het heeft steeds inspiratie en moed voor de toekomst gegeven.

Eerst een diepere duik in de omstandigheden van die spannende ontstaanstijd. Armoede op je oude dag kon bijna iedereen treffen, ook de rijkere. De Bond voor Staatspensionering wil deze angst voor de toekomst uitschakelen. De grondleggers van de beweging schrijven in 1899: 'Tallooze mensen gaan den ouderdom met angst tegemoet uit vrees voor armoede, ook zij, die een arbeidzaam en nuttig leven achter zich hebben.' Er is op dat moment dus een sociaal-economisch

probleem: hard werken is geen garantie voor geld, eten en een veilig onderkomen.

Verzet tegen armoede

Op ansichtkaarten en propagandamateriaal van de Bond voor Staatspensionering wordt de armoede in beeld gebracht: hardwerkende oudere uienchillers, onderkomens getimmerd uit overgebleven planken, mannen die aanschuiven aan lange tafels voor een warme maaltijd van de armenzorg. In de tweede helft van de 19de eeuw treft de industrialisatie vooral oudere arbeiders hard. De Bond, een plattelandsbeweging met nogal wat onderwijzers, dominees en ook burgemeesters, verzet zich tegen de schrijnende situaties. De bondsafdelingen, vooral actief in het noorden en oosten van Nederland, zijn redelijk vrij in hun doen en laten. Afdelingen mogen zelf de contributies bepalen, maar moeten wel 50 cent afstaan aan de bondskas. Van 1700 leden in het eerste jaar, groeit de Bond naar 43.000 individuele leden in 1908. Er zijn 309 organisaties lid – van vissersverenigingen tot kerkelijke gemeenten, ziekenfondsen en zangverenigingen. Brochures van de Bond zijn fameus. Daarin worden bijvoorbeeld internationale vergelijkingen getrokken met de pensioenstelsels van Denemarken, Engeland en Nieuw-Zeeland. Dit om te bewijzen dat een staatspensioen geen dagdromerij is en concreet ingevoerd kan worden. Ook zijn er korte propagandafilms die laten zien hoe hard oudere arbeiders moeten werken.

De ouderenbeweging vanaf 1900

De Bond voor Staatspensionering is de eerste beweging die opkomt voor ouderen. In 1945 ontstaat de Algemene Bond van Bejaarden, in 1960 de Protestants-Christelijke Ouderenbond (PCOB) en in 1958 de latere Unie Katholieke Ouderenbonden (Unie KBO). Op 6 december 1977 fuseren de Bond voor Staatspensionering en de Algemene Bond van Bejaarden tot de Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen (ANBO). De bonden werken samen in het Centraal Orgaan Samenwerkende Bonden. In 2024 komt de fusie ANBO-PCOB tot stand. Een lange, gezamenlijke geschiedenis waarover veel roemruchte verhalen te vertellen zijn.

1910: met forse tegenwind de eerste stapjes naar een staatspensioen

Een staatspensioen zou een pensioen voor 'rijken en nietsdoeners' zijn en zou demoraliseren omdat mensen er geen premie voor hoeven te betalen. Toch houdt de Bond voet bij stuk: het doel is een pensioen van de staat, zonder premiebetaling, voor iedere Nederlander van 60 jaar en ouder. Zieltjes

1910

In 1913 komt er uiteindelijk dan toch een soort staatspensioen voor 70-plussers

1920: met 524.898 handtekeningen massale steun van de bevolking

Begin jaren 20 wordt een petitie gestart die resulteert in 524.898 handtekeningen voor het staatspensioen. Nederland heeft dan zo'n 7 miljoen inwoners, dus dat zijn veel handtekeningen. Wat ontbreekt is steun van politieke partijen en regeringen waarin de christelijke partijen een machtsblok vormen.

winnen voor dit genereuze sociale idee valt niet mee. Politieke tegenwind komt van alle kanten. Want de arbeidersbeweging is er voor de arbeiders, of zelfs alleen voor mannelijke arbeiders, of zelfs alleen voor katholieke, protestantse, socialistische of sociaaldemocratische mannelijke arbeiders. Ambtenaren hebben hun eigen regelingen en voor zelfstandigen is niets geregeld. Wanneer je een pensioen voor iedereen wil, is het tegen de stroom oproeien. In 1913 komt er een soort staatspensioen voor 70-plussers. Het is verbonden aan speciale regels en het bedrag ligt onder de maximale bedelingsnorm: twee gulden per week voor alleenstaanden en drie gulden voor echtparen. Toch is het een historisch moment.

1930

Op zoek naar invloed richt de Bond zich op confessionelen, vrouwen, kleine zelfstandigen en de jeugd. Toneelavonden leveren veel nieuwe leden op. Anno 1940 telt de Bond voor Staatspensionering maar liefst 80.000 leden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog blijken de Duitse bezetters en de Nederlandse Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) voorstander van een staatspensioen. Eindelijk lijkt de Bond het tij mee te hebben, dat wil zeggen voor het kernidee, maar... de foute partij is aan de macht. In 1942 verbiedt de bezettingsmacht de Bond voor Staatspensionering en in dat jaar worden ook de vakbonden en vele verenigingen verboden.

1940-1950: een bloeiend verenigingsleven in ontspanningslokalen

De Algemene Bond van Bejaarden is de tweede bond achter de latere ANBO. Op 23 juli 1945 komen tachtig oudere arbeiders bij elkaar op Rotterdam Zuid om te praten over de beroerde situatie van ouderen. Na de moeilijke oorlogstijd gaat het deze Algemene Bond om welverdiende rust, hobby's en het vieren

van zilveren en gouden bruiloften. De Algemene Bond kent een bloeiend en gezellig verenigingsleven, waarbij de sociale binding tussen de leden belangrijk is. De leden komen vooral uit het westen van het land, met name Zuid-Holland, West-Brabant, Zeeland en Noord-Holland. In de jaren 60 zijn er 150.000 leden. Bijzonder zijn de zogenoemde ontspanningslokalen waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. De afdeling Den Haag organiseert activiteiten op maar liefst zeven locaties in de stad. Met de welvaart groeit en bloeit de culturele pijler.

1945

1947

1956

Jaren 50: de strijd voor een betere AOW

De Noodwet Ouderdomsvoorziening van 1947 voorziet in een bescheiden uitkering voor kostwinners die niet in staat zijn een bepaald inkomen te verwerven. Loon en spaargeld worden afgetrokken van de uitkering. De Algemene Bond van Bejaarden protesteert tegen de hoge prijzen voor brood en margarine en tegen de stijgende huren. Blijdschap is er na de invoering van

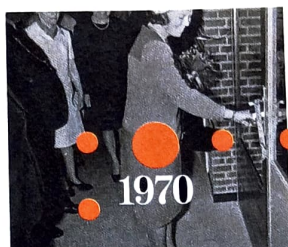
de AOW in 1957, maar er is ook kritiek op de hoogte van de uitkering. Veel ouderen moeten nog steeds bij hun kinderen aankloppen voor financiële ondersteuning. In 1960 behoort 50 procent van de gesteunden bij gemeentelijke sociale diensten tot de ouderengroep. Beroemd is de in 1964 door het Centraal Orgaan Samenwerkende Organisaties georganiseerde demonstratie voor een betere en hogere AOW: 25.000 ouderen komen in de Jaarbeurs bijeen. In 1974 volgt de koppeling van de AOW aan het minimumloon. Na driekwart eeuw strijd gaan ouderen mee profiteren van de economische groei.

De Algemene Bond van Bejaarden protesteert tegen de hoge prijzen voor brood en margarine

Jaren 60 en 70: wonen en zorg voor ouderen worden ook belangrijke thema's

In tien jaar tijd komen er 50.000 plaatsen voor ouderen in bejaardenhuisen (die daarvoor nog armenhuizen of rusthuizen werden genoemd). In 1965 wordt het eerste moderne bejaardentehuis geopend. Sinds de jaren 70 is het beleid er echter op gericht om ouderen zo lang mogelijk thuis te laten wonen:

maximaal 7 procent mag in een bejaardentehuis wonen, aldus de *Nota Bejaardenbeleid* van 1975. De term 'bejaarden' raakt uit en er komen woonzorgcentra. Voor de nog thuiswonende ouderen zijn er wijkverpleging, gezinsverzorging, kruiswerk, woonzorgzones en de beroemde aanleunwoningen. De Protestants-Christelijke Ouderenbond (PCOB), opgericht in 1960, richt zich op zorgthema's. De PCOB is voortgekomen uit het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV).

Nieuwe tijden vragen om een nieuwe aanpak. Inspraak en voorlichting zijn nu belangrijk

Jaren 80 en 90: meedenken, meepraten en meebeslissen, want: 'Ouderen doen Mee'

Nieuwe tijden vragen om een nieuwe aanpak. Inspraak en voorlichting worden voor de ouderenbonden belangrijk, en ook de scholing van leden wordt relevant. De bonden willen immers invloed uitoefenen, aan de overlegtafels meepraten en bezuinigingen tegenhouden.

De ANBO, geformeerd in 1978 uit de twee ouderenbonden, is nu de sterke kracht. Met de actie *Ouderen doen Mee* richten de ANBO-afdelingen en -gewesten zich op de gemeentelijke en provinciale politiek. In de jaren 90 zijn ouderen overlegpartners in maar liefst 36 verschillende overleg- en adviesorganen, waaronder die van de Sociale Verzekeringsbank, de Ziekenfondsraad en het Breed Indicatie Overleg. Ook de PCOB stelt dat het gaat om meedoen, meedenken en meebeslissen. Je bent nergens te oud voor.

Vanaf 2000: strijd tegen leeftijds- discriminatie met campagnes als 'De kracht van je leeftijd'

De ANBO-ledenwerfcampagne uit 1997 laat een sportschoen, een fietszadel en een tennisracket zien. Bij de sportschoen staat: 'Als dit uw pantoffels zijn...'. Bij het fietszadel: 'Als dit uw leunstoel is...'. En bij het tennisracket: 'Als dit uw serveerblad

is...'. Met andere woorden: ouderen zijn nog volop actief. In 1999 en 2000 zet de campagne *De kracht van je leeftijd* actieve senioren in de schijnwerpers: tennisservanten, toneelspelers en managers met kennis en ervaring. Het zijn optimistische geluiden die passen bij eerdere acties, zoals die tegen leeftijdsdiscriminatie. Op de *Landelijke melddag leeftijdsdiscriminatie* in 1996 kwamen via de telefoonlijnen van Nieuwspoor zoveel reacties binnen dat de telefooncentrale van het Kamergebouw overbelast raakte. In 2000 is ANBO nauw betrokken bij de oprichting van het Landelijk Bureau Leeftijdsdiscriminatie.

1982

Leeftijdsdiscriminatie?
De ANBO-campagne
laat zien: ouderen zijn
nog volop actief!

1998

2010

Vanaf 2010: goede **raad en ondersteuning** **in een digitaliserend** **Nederland**

ANBO zet zich in voor ouderen die soms moeite hebben met de digitalisering. Zo worden er in Nederland weliswaar minder fysieke inbraken gepleegd, maar via mobiel, mail en apps worden wel nare babbeltrucs toegepast en digitale oplichting gepleegd. Met de *Veiligheids10daagse* probeert ANBO zoveel mogelijk senioren te bereiken zodat ze zich

hiertegen kunnen wapenen. Ouderenorganisaties blijven zich ook inzetten voor contact per post, telefoon en met echte mensen achter een loket, zoals bij banken. Tijdens de coronapandemie (2020-2022) is ANBO pleitbezorger van de papieren QR-code, zodat mensen ook zonder smartphone toegang hebben tot activiteiten. Ook moet iedereen laagdrempelig een aanvraag bij het Noodfonds Energie kunnen indienen.

In 2023 praten ANBO en PCOB over verdergaande samenwerking. En een jaar later fuseren ze tot één grote en sterke ouderenvereniging

2024

2025

2010-2024: ouderenverenigingen helpen elkaar vooruit

Met een zorgverzekering en kortingen werven ANBO en PCOB nieuwe leden. Het ledenaantal van de PCOB stijgt tot ruim 96.000 in 2005 en daarna naar ruim 109.000. Het PCOB-project *Maak werk van uzelf* biedt tussen 2010 en 2015 workshops aan om de kansen op werk te vergroten, vooral voor vrouwen van 50 jaar en ouder.

De ouderenbonden werken veel samen, zoals in het succesvolle project van Unie KBO en PCOB in 2015 en 2016, waarmee bijna duizend ouderenadviseurs werden opgeleid die in het hele land met ouderen

in hun eigen omgeving kunnen afspreken. In 2016 gaan de twee bonden het samenwerkingsverband KBO-PCOB aan. Een van de initiatieven van dit verband is het *Nationaal Seniorenpanel*, dat snel peilingen kan houden om te horen wat er onder ouderen leeft en wat ze belangrijk vinden. Inmiddels heeft het panel meer dan vijfduizend deelnemers. Eind 2023 kwam er een einde aan het samenwerkingsverband KBO-PCOB en startten de gesprekken tussen ANBO en PCOB over een verdergaande samenwerking. Uiteindelijk fuseren ANBO en PCOB in 2024 tot één grote en sterke ouderenvereniging.

De toekomst

Zorg, wonen en pensioenen in de komende jaren

Wat gaat de ouderenvereniging in 2050 bewegen?

Wat zijn de speerpunten voor de komende jaren?

ANBO-PCOB gaat er anno 2025 vanuit dat de thema's wonen, zorg en pensioenen de toekomstige speerpunten zullen zijn.

Grote problemen betekenen ook: grote uitdagingen.

Tot vermoedelijk in de jaren 2030 is er sprake van een wooncrisis met een tekort aan geschikte en betaalbare woningen voor jongeren en ouderen. De gezondheidszorg staat voor grote dilemma's door de medische technologie. En wat gebeurt er met de inflatie en pensioenen in het nieuwe pensioenstelsel, waarin een deel van de pensioengelden individueel en met minder garanties wordt belegd? Hoe vergaat het de AOW? ANBO-PCOB zet zich in voor de koopkracht van gepensioneerden. De demografische druk neemt toe, zowel op de woningmarkt, in de gezondheidszorg als op de pensioenen en uitkeringen. Ouderenorganisaties houden de vinger aan de pols.

Gestegen levensverwachting en gevarieerd vrijwilligerswerk

De gestegen levensverwachting brengt meer gezonde, maar ook meer zieke jaren. Veel senioren zijn langer actief op de arbeidsmarkt, in belangenverenigingen, sportverenigingen, natuurbeheer, mantelzorg, de politiek, musea, of als (buurt)grootouder. De stijging van het aantal ouderen in de toekomst zal hun deelname aan de maatschappij doen toenemen en een verzilvering van deze productiviteit met zich meebrengen. Ook is er een toenemende belangstelling voor zingeving, gezondheid en levenskwaliteit, waar ouderenorganisaties op inspelen met informatie en advies.

Waar afdelingen van ouderenorganisaties lokaal de pijn van het verlies van actieve leden voelen, lijkt het vrijwilligerswerk op nationaal niveau diverser en informeler te worden. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) constateert in haar verkenning van 2024 *Samenleven in de*

toekomst een geleidelijke afname van het lidmaatschap van verenigingen en een toename van informelere samenkomsten, zoals wandel- of fietsgroepen en lees- of theaterclubs. Ouderen blijken iets vaker dan jongeren lid van belangenverenigingen.

De macht van het getal verbindt

Grote aantallen maken indruk. Sinds 2021 werkt ANBO-PCOB in de Seniorencolitie samen met de Koepel Gepensioneerden en de oudere-migrantenorganisaties SOMNL (Samen voor Ouderen met een Migratieachtergrond in Nederland) en NOOM (Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten). Het aantal 55-plussers met een Caribische, Chinese, Marokkaanse, Molukse, Surinaamse, Turkse, Zuid-Europese of andere achtergrond neemt in Nederland sterk toe. Sinds 2025 zijn ook KBO Gelderland en de KBO's van Zuid- en Noord-Holland toegetreden tot de Seniorencolitie. Daarmee is de Seniorencolitie de grootste organisatie in Nederland die opkomt voor ouderen. Belangenbehartiging vindt plaats in brede samenwerkingsverbanden, met onder meer ministeries, pensioenfondsen, banken, zorgverzekeraars, patiëntenverenigingen, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en diverse maatschappelijke organisaties.

Deze breedte én de macht van het getal brengen veel verantwoordelijkheden met zich mee. Ouderenorganisaties uiten zorgen, zien kansen en zullen blijven meedenken, meedoen en meebeslissen. ANBO-PCOB verwoordt deze visie in *Ouderen: de onmisbare schakel in onze samenleving* zo: 'Ouder worden doe je samen. De vergrijzing is geen bedreiging, maar een kans. Een kans om de mogelijkheden van huidige en toekomstige generaties zo goed mogelijk te benutten en te verbinden.'

De geschiedenis tot 2000 is ontleend aan het boek *De macht van het getal*, door E. Smolenaars, ISBN 9789068619416. De periode 2000 tot en met de toekomst is gebaseerd op gesprekken met ANBO-PCOB en aanvullend onderzoek.